

Teorien er spændende og har utvivlsomt noget for sig. Men den har også nogle begrænsninger. Den beskæftiger sig med kvinder i almindelighed («Vi er alle fanger», hedder overskriften til kapitlet). Dette mener jeg svækker den. Teorien passer måske godt på kvinder i fængsel. Men det er ikke bare fordi de er kvinder, men fordi de tilhører en specielt udbyttet, undertrykt og isoleret gruppe af kvinder i arbejderklassen. Borgerskabets kvinder er ikke på samme måde isoleret i familien. De kan købe sig fri. Man kan også rejse spørgsmål om, hvordan teorien passer på den store gruppe unge kvinder, som sidder i

fængsel p.g.a. narkotikamisbrug og deraf følgende kriminalitet, som har været i konstant social aktivitet, og som ikke har haft mand og børn.

»Kvinder i fangenskab« er en væsentlig bog om kvinders forhold i fængsler og baggrunden for, at nogle af dem er kommet der. Den er skrevet af kvinder, som har overlevet et årelangt fængselsophold og stadig har mod og kræfter til at kæmpe imod fængselsystemet. Efterordet giver desuden de første resultater fra en større undersøgelse af forholdene for kvinder i danske fængsler. Et område, som er meget lidt beskrevet i kriminologisk forskning.

Nell Rasmussen

Arbejdsret

Knud Knudsen og Jørgen Bloch Poulsen:

Arbejdskamp/Arbejdsret. Det fagretslige systems udvikling i Danmark. Politisk Revy 1979

Seks år efter Studenterfrontens »Rapport om Arbejdsretten«, hvis formål var at undersøge og vurdere det fagretslige system og arbejdsrettens domme som de juridiske rammer for den faglige kamp – og fire år efter Politisk Revys egen udgivelse af en »Håndbog i Arbejdsret«, hvis udgangspunkt var behovet for et kendskab til reglerne om, hvordan konflikter på arbejdsmarkedet bliver behandlet og afgjort, har forlaget i 1979 udsendt en ny bog om emnet. – Denne gang en analyse af det fagretslige systems udvikling i Danmark.

Forfatterne (K.K. & J.B.P.) ønsker at vise, hvorfor det fagretslige system udvikler sig som det gør, og deres udgangspunkt for en forklaring af udvik-

lingen i systemet er arbejdskampene. »Det fagretslige system er altså bygget op for at bekæmpe arbejdskampe« (s. 7). Fagretten er udformet på grundlag af borgerskabets og socialdemokratiets erfaringer fra arbejderens kampe. »For borgerskabet er der entydigt tale om et forsøg på at disciplinere arbejderklassen ved at bruge det fagretslige system til at svække arbejderklassens styrkepositioner. – Socialdemokratiets stilling til det fagretslige system opfatter vi som en dobbelthed af *disciplinering og beskyttelse*.« (s. 8, forfatternes understregninger).

Selve indholdet af bogen består i en kronologisk gennemgang af nogle af de arbejdskampe, der har fundet sted si-

den århundredeskiftet sammenholdt med de ændringer i det fagretlige system, der sker på de tilsvarende tidspunkter. Man kunne måske karakterisere bogen som en kampkronologi kombineret med en institutions- og regeludviklingskronologi.

Uanset hvad man i øvrigt måtte mene om denne sammenkobling, så er bogen for den, der interesserer sig for, eller ønsker at sætte sig ind i det fagretlige systems historie nyttig, fordi den samler nogle oplysninger om udviklingen som mig bekendt ikke er samlede i så kortfattet og tilgængelig form andre steder for øjeblikket.

De mange konkrete oplysninger og den overskuelige fremstilling og gennemgang gør bogen absolut læseværdig og anbefalelsesværdig, også som baggrundsmateriale for en mere juridisk analyse af det fagretlige system, selvom forfatterne udtrykkeligt gør opmærksomme på, at det de har skrevet ikke er en gennemgang af de arbejdsretlige love mv.

Det er heller ikke så meget fraværet af en sådan gennemgang, jeg oplever som en mangel ved bogen. – Derimod synes jeg, at forfatterne har begrænset analysen og dens forklaringsværdi gennem det udgangspunkt de har taget i arbejdskampene som den centrale årsag for udviklingen.

Jeg mener, de gør sig skyldige i enten en fejlbedømmelse eller en undervurdering af retssystemet – og herunder det fagretlige system – hvis de mener, at det eneste, eller det der hovedsagelig driver udviklingen af systemet frem er de kampe, der finder sted indenfor det konkrete retsområde, man nu undersøger, være sig socialretten, boligretten eller arbejdsretten.

Og hvis ikke der er tale om en fejlbedømmelse, mener jeg i hvert fald ikke forfatterne har gjort tilstrækkelig tydeligt opmærksom på, hvilke andre elementer, der spiller ind og som er med-

virkende årsager til det fagretlige systems udvikling.

Det fremgår af analysen, at de ændringer, som de forskellige arbejdskampe medfører, kun er modifikationer af systemet. – Man kan iagttage nogle udviklingstendenser indenfor udviklingen af det fagretlige system, men ingen af dem er af en sådan karakter, at de medfører grundlæggende ændringer af systemets funktion, der efter K.K.'s & JBP's opfattelse er at bekæmpe arbejdskampe (jfr. ovenfor).

KK & JBP ender da også med at konkludere, at arbejdsretten trods alle ændringer og arbejdskampe stadig er en klassedomstol, og det kan vel ikke komme bag på nogen al den stund vi stadig lever i et classesamfund af en eller anden slags.

Jeg savner en vurdering af, hvilken betydning, det har for det fagretlige systems opståen og udvikling, *dels* at der er tale om et *retligt* styrings- og reguleringsinstrument – hvis funktion efter min opfattelse er at sikre en *kapitalistisk og uforstyrret* produktion – hvilket bl.a. men ikke udelukkende sker gennem bekæmpelse af arbejdskampe, *dels* hvilken betydning det har for dette reguleringsinstruments udformning, at der er tale om regulering af et specielt marked, arbejdskraftmarkedet, og et specielt forhold, arbejdsforholdet.

Efter min opfattelse er udkrystalliseringen af et specielt retligt system til regulering af arbejdsforholdet et udslag af, at arbejdskraftmarkedet er et specielt marked sammenlignet med alle de andre markeder, der er grundlaget for den kapitalistiske økonomi – og hvor der også udvikles specielle retssystemer for disse andre marketers vedkommende.

De konflikter, der opstår på de forskellige markeder indvirker naturligvis også på, hvilken konkret form, og hvilket konkret indhold både de retlige institutioner og regeldannelsen får .f.ex.

etableringen af Den Faste Voldgiftsret/Arbejdsretten som en domstol med repræsentanter for de modstridende interesser, udviklingen af afstemningsregler for mæglingforslags vedtagelse – fortolkning af politivedtægt og udstedelse af blokadecirkulære mv.).

Dette aspekt kunne jeg godt have tænkt mig havde været behandlet i hvert fald i indledningen af bogen. – Et udgangspunkt for analysen, der kun tager fat i arbejdskampene bliver efter min mening for snævert, og gør at det bliver vanskeligt at forstå, hvorfor systemet dog ikke ændres mere på trods af de egentlig mange arbejdskampe, der finder sted i de forskellige perioder.

Denne mangel er vel også baggrunden for, at forfatterne når til nogle konklusioner, som jeg for en dels vedkommende er uenig i og som i øvrigt forekommer mig modstridende.

På s. 122 skriver KK & JBP, at »vores kritik af socialdemokratiet sigter på at afvise, at det skulle være muligt at varetage arbejdernes interesser ved hjælp af det fagretlige system«. Her mener jeg, at de undervurderer den beskyttelsesfunktion, der indenfor det bestående system også ligger eller i hvert fald kan ligge i retssystemet, og som de selv er lidt inde på forskellige steder. Arbejderklassen er jo ikke homogen og i lige stærke positioner overalt, og derfor mener jeg faktisk, at den bør benytte sig af den beskyttelse som det fagretlige system også kan give og at den bør forsøge at udvide og sikre denne beskyttelse.

Og når KK & JBP på s. 123 skriver, at en af arbejderklassens to vigtige overenskomstmæssige interesser er overenskomstmæssige tilstande, så forekommer det mig, at de modsiger det, de lige er citeret for. Overenskomstsyste- met – de kollektive arbejdsaftaler er jo det centrale grundlag for det fagretlige system. Septemberforliget indeholdt jo bl.a. netop akcepten af arbejdernes ret til at indgå kollektive overenskomster som modstykke til arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet – ledsaget af fredspligten, sålænge aftalerne gjaldt.

Det forekommer mig, at forfatterne her slår til lyd for en bevarelse af det *traditionelle* fagretlige system med aftaleindgåelse og tilhørende Arbejdsret, faglig voldgift mv., overfor en endnu stærkere statslig intervention på arbejdsmarkedet – der før eller senere vil overflødiggøre både »den frie forhandlingsret« og aftaleindgåelse og de tilhørende organer, der skal løse de konflikter aftalerne giver anledning til.

Men det traditionelle fagretlige system skulle vel nok kunne afdå ved en stille død uden at det ændrer ved det forhold, at arbejderklassen stadig ikke har rådighed over sin egen arbejdskraft og hvad den anvendes til.

Som afsluttende konklusion på denne anmeldelse vil jeg sige, at jeg stadig savner en analyse af arbejdsretten, der kobler de ovennævnte aspekter sammen, men at det ikke skal forhindre mig i at anbefale, at man læser det foreliggende værk.

Hanne Petersen